

ȚINUTUL RĂZEȘILOR - NEAMȚ
ISTORIE ȘI ETNOGRAFIE

*„Dedicăm această carte memoriei lui Cristian Vatamanu,
contributor la acest studiu...”*

(13 dec. 1976 – 16 dec. 2021)

Elena Preda

Daniel Dieaconu

**ȚINUTUL RĂZEȘILOR - NEAMȚ
ISTORIE ȘI ETNOGRAFIE**

**EDITURA UNIVERSITARĂ
București**

Referenți științifici: Prof. univ. dr. Florin Pintescu, Universitatea Ștefan cel Mare, Suceava
Lect. univ. dr. Iulian Săndulache, Universitatea din București

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PREDA, ELENA

Ținutul Răzeșilor - Neamț : istorie și etnografie / Elena Preda, Daniel Dieaconu. - București : Editura Universitară, 2022
Conține bibliografie
ISBN 978-606-28-1447-2

I. Dieaconu, Daniel

94
39

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062814472

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2022
Editura Universitară
Editor: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021 – 315.32.47
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021.315.32.47/ 0745 200 718/ 0745 200 357
comenzi@editurauniversitara.ro
www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

PREFAȚĂ.....	7
PREDOSLOVIE.....	13
STUDIU INTRODUCȚIV LA ISTORIA RĂZEȘILOR	17
CAPITOLUL I. „ȚINUTUL RĂZEȘILOR” - PREZENTARE GENERALĂ	29
CAPITOLUL II. PREZENTARE GEOGRAFICO-ISTORICĂ A ȚINUTULUI RĂZEȘILOR DIN JUDEȚUL NEAMȚ	57
CAPITOLUL III. CONTRIBUȚII ETNOGRAFICE.....	195
CAPITOLUL IV. ARHITECTURA TRADIȚIONALĂ	251
CAPITOLUL V CONTRIBUȚII DE MITOLOGIE ISTORICĂ ÎN ȚINUTUL RĂZEȘILOR	296
CONSIDERAȚII FINALE	306
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ.....	312

PREFAȚĂ

Ținutul Răzeșilor se întinde preponderent pe un spațiu geografic din județul Neamț, delimitat între orașele Piatra Neamț, Târgu Neamț și Roman, cele mai multe așezări fiind situate în Subcarpații Bistriței și ai Neamțului, în depresiunile traversate de râurile Bistrița, Cracău și Neamț. Această zonă submontană este bogată în mărturii istorice care trimit spre vremea descălecatului țării, atunci când, de pildă, un Laslău a venit din Transilvania, oștean credincios al celor dintâi voievozi ai Moldovei. Laslău globnicul a fost unul dintre primii viteji, cel care a fost deopotrivă războinic și slujitor al legii, strângând gloaba, adică amenda sau taxa de la cei care săvârșiseră nedreptăți. Răsplătit pentru serviciile sale, Laslău și-a stabilit reședința nu departe de munții pe care-i trecuse spre răsărit, sub Piatra Cracăului, la Lăslăoani, alături de care stăpânea și Șerbeștii (astăzi, Ștefan cel Mare); apoi, pentru loialitatea sa, voievodii țării i-au conferit și privilegiul stăpânirii unui întreg domeniu pe valea Zeletinului, în sudul Moldovei, acolo unde nepoții săi, Toader Lucaș și Petru Lucaș, fiii lui Șandru de la Lucaș, împreună cu rudele lor, aveau să-și împartă satele în vremea lui Ștefan cel Mare, la 1495. Iar urmașii urmașilor lor au fost acei răzeși intrați în legendă, care s-au judecat pentru pământ până la jumătatea secolului al XIX-lea, când au fost anulate privilegiile de sorginte feudală conferite de ranguri, la 1856, prin Convenția de la Paris, cea care a pus bazele modernității românești.

Cetatea Neamțului reprezintă simbolul acestei zone, aflată în secolul al XIV-lea în avanpostul oriental al Creștinătății Occidentale, cetatea păstrând toponimic

amintirea războinicilor germanici. Locurile creatoare de memorie au marcat etapele devenirii istorice a comunităților locale, între cele mai de seamă aflându-se Războienii, pentru că aici, la Valea Albă, Ștefan cel Mare a purtat cel mai tragic război cu turcii, în vara anului 1476, când au pierit mulți dintre boierii săi. Douăzeci de ani mai târziu, la 1496, voievodul a înălțat o biserică mausoleu în cinstea Arhanghelului Mihail, unica de acest fel, în care a strâns osemintele vitejilor săi. Și alte ctitorii boierești sunt locuri de memorie pentru urmași. La Văleni (vechiul sat Șcheai), la 1519 a zidit o biserică chiar unul dintre boierii lui Ștefan cel Mare, postelnicul Cozma Șarpe, unde au fost înmormântați urmașii acestuia. La Brănișteni, pentru multă vreme s-au odihnit osemintele cronicarului Miron Costin, mare logofăt al Moldovei, decapitat la 1691, al cărui nume îl poartă astăzi satul, aici fiind moșia familiei. O altă ctitorie boierească, la Dulcești, construită de marele paharnic Ioan Caraiman, la 1605, a adăpostit ulterior morminte ale familiilor Hurmuzachi și Sturdza. Iar la Bodești, de pe la 1650, odihnește Pătrașco Bașotă, mare logofăt al lui Vasile Lupu, în anii 1634-1636. Însă șirul bisericilor de lemn construite începând din a doua jumătate a secolului a XVIII-lea, au marcat specificul arhitecturii moldovenesti religioase, construite la Sărata-Dobreni, Corni-Bodești, Bordea-Ștefan cel Mare, Țibucani și în alte locuri, multe dintre acestea fiind ctitorii răzeșești ridicate de acei mărunți proprietari de pământ, descendenți ai marilor boieri din primele secole ale istoriei Moldovei.

În lipsa unor reglementări juridice precum cele occidentale, proprietățile funciare s-au fărâmițat până într-acolo încât mulți dintre numeroșii descendenți de peste secole au trebuit să renunțe la calitatea lor de oameni liberi, în mod paradoxal, tocmai pentru a deveni vecini, adică țărani dependenți, pentru a duce o viață lipsită de grija birurilor, a taxelor care apăsau peste bucata lor de pământ. Iar această

criză funciară s-a accentuat din a doua parte a secolului al XVI-lea, când nu întâmplător, în jurul anului 1580¹, apar primele mențiuni documentare a termenului de țăran concomitent cu cel de răzeș, atunci când răzeșii erau nepoți, strănepoți și răstrănepoți ai marilor boieri din secolele XIV-XV, ascendență care le conferea un statut social privilegiat. Astfel, răzeșii nu pot fi asimilați categoriei țăranilor, celor care puteau fi doar dependenți de un stăpân, adică rumâni și vecinii neliberi, căci libertatea decurgea din însăși stăpânirea funciară, „factorul primordial care determina situația boierului în viața socială și în stat”².

Trebuie spus de fiecare dată: răzeșii nu existau în vremea lui Ștefan cel Mare, însă odinioară, „stăpânii unor suprafețe mici de pământ – oameni liberi și socotiți nobili (boieri) – treceau ușor drept «țărani» în ochii străinilor, necunoscători ai realităților românești ale vremii”, precum cronicarul polonez Jan Dlugosz, contemporan al voievodului moldovean, astfel că „folosirea termenului răzeș pentru istoria lui Ștefan cel Mare înseamnă un anacronism care ilustrează neștiința sau reaua-credință și care generează grave confuzii”³. Pornind de la afirmații înțelese greșit, precum cea a lui Dimitrie Cantemir, care-i așeza pe răzeși pe treapta de jos a ierarhiei boierești, „cei din urmă sunt răzeșii, pe care preferăm să-i numim mai degrabă țărani liberi decât boieri”⁴,

¹ Pentru mai argumentație, v. Lucian-Valeriu Lefter, *Răzeși și legende. Imagine și document*, în *Putna. Cîitorii ei și lumea lor*, București 2011, p. 107-122.

² Șerban Papacostea, *Olenia sub stăpânirea austriacă (1718-1739)*, ediție îngrijită de Gheorghe Lazăr, București, 1998, p. 148.

³ Ștefan S. Gorovei, Maria Magdalena Székely, *Princeps omni laude maior. O istorie a lui Ștefan cel Mare*, Sfânta Mănăstire Putna, 2005, p. 137-138.

⁴ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, traducere după originalul latin de Gh. Guțu, București, 1973, p. 281.

s-a ajuns la anumite scenarii în perioada istoriografie romantice, când răzeșii erau căutați în vremuri imemorabile, crezându-se că „încă de la întemeierea Domniei, locuitorii unui mare număr de sate erau proprietari pe pământurile lor [...]. Răzășii de azi ar fi urmașii acestor mici proprietari de pe vremea lui Bogdan I. Partizanii acestei legende nu voiesc să știe nici de faptul că o mică proprietate datând din mijlocul veacului XIV s-ar fi redus la nimic prin împărțelile săvârșite de douăzeci și două de generațiuni, nici de acel că toate obștile răzășești, fără excepțiune, își trag neamul dintr-un mic număr de bătrâni, fii ai unui moș comun [...]. Și partizanii legendei nu sunt în stare să citeze măcar un singur act din care să rezulte că într-adevăr ar fi existat, pe vremea întemeierii, sate de mici proprietari, nesupuși vreunui stăpân”⁵. În realitate, comunitățile răzășești erau sate genealogice, realitate socială inexplicabilă pentru sistemul juridic modern, constatată ca atare, în secolul al XIX-lea, de către juriștii ruși în Basarabia, anume că „în numărul originalităților regiunii sunt răzășii”⁶; așadar, acei părtași la moștenire denumiți cu un cuvânt de origine maghiară: *reszes*, care nu face decât să ne reamintească originea multor instituții ale statului moldovenesc peste munți, în Transilvania și Maramureș.

Pentru aplanarea legendelor care circulă în spațiul public, inclusiv în istoriografia oficială apărută sub amprenta unor regimuri politice, am considerat necesară această reiterare a problemei răzeșilor, foarte necesară în economia lucrării de față. Într-un spațiu tipografic restrâns pentru un asemenea proiect de anvergură, deci oricând perfectibil, autorii nu și-au propus cercetarea exhaustivă a unui teritoriu.

⁵ Radu Rosetti, Pământul, sătenii și stăpâni în Moldova, Tomul I. De la origini până la 1834, București, 1907, p. 169.

⁶ Paul Gore, Răzășii, în „Paul Gore. Omul și opera”, Editura Tyrageția, Chișinău, 2003, p. 177.

Lucrarea de față este adresată publicului larg, în nevoia de cunoaștere a istoriei unor comunități locale, fără a fi toate răzăsești, fiind urmate câteva repere esențiale în schițele monografice ale fiecărei unități administrativ-teritoriale, după modele consacrate în publicațiile de specialitate. Alături de componenta fizico-geografică aflată în strânsă legătură cu reperele istorice esențiale în devenirea istorică a unei localități (mențiuni documentare, biserica, școala, particularități administrative), un spațiu consistent a fost acordat componentei etnografice, cu prezentarea meșteșugurilor populare, deopotrivă cu tradițiile care însoțesc sărbătorile calendaristice și cele familiale.

Orice abordare a istoriei locale, oricât de mărunță, dar care reușește să scoată la lumină lucruri neștiute, este cu mult mai valoroasă decât o cercetare compilatorie a istoriei generale, care nu aduce nimic nou în peisajul istoriografic. Autorii acestui volum au căutat totuși să aducă la lumină oameni și locuri mai puțin cunoscute.

Lucian-Valeriu LEFTER

PREDOSLOVIE

Răzeșii Moldovei medievale și-au păstrat numele și mândria de proprietari de pământ până în secolul al XX-lea, când sunt menționați de istorici, geografi, lingviști sau toponimiști. Și astăzi sunt urmași ai răzeșilor care dețin urce vechi și mândria lor de descendenți din oameni liberi și stăpâni pe pământul lor este aceeași ca cea din urmă cu câteva veacuri pe care a surprins-o atât de bine Mihail Sadoveanu în poveștile sale.

Munca de cercetare a constat în cercetarea bibliografică și arhivistică, cercetare de teren pentru identificarea caselor vechi specifice zonei, bisericilor vechi și altor obiective care au fost fotografiate, elaborarea studiului, cu o introducere generală asupra problemei răzeșilor, urmat de un studiu aplicat asupra satelor răzășești, istoric și etnografic, elaborarea unei sinteze privind istoria răzeșilor. Conținuturile pe care le-am dezvoltat în studiul istoric și etnografic au fost organizate astfel:

Partea I - Aspecte geografico - administrative

- ❖ Scurtă prezentare geografică a zonei (componența/ comune și sate);
- ❖ Scurtă prezentare fizico-geografică a localității (așezare, limite, vecini, relief, hidrografie, aspecte climatice, soluri, vegetație, faună, arii protejate, monumente ale naturii etc.;
- ❖ Scurtă prezentare de geografie umană a localității actuale: așezări, populație, economie, în special, aspecte ale turismului.

Partea a II-a - Evoluția istorică a comunităților de răzeși

- ❖ Scurtă prezentare a istoriei vechi: mărturii ale locuirii din preistorie și antichitate, dovezi ale continuității comunităților rurale/urbane;
- ❖ Primele atestări documentare;
- ❖ Comunitățile de răzeși în Evul Mediu: Relațiile cu Domnia, Biserica, Boierimea, cu vecinii, clăcașii, sălașele de robi reflectate în documentele de cancelarie, scrieri ale călătorilor străini, cronici, alte scrieri; participarea la evenimentele istorice ale perioadei;
- ❖ Comunitățile de răzeși în Epoca modernă până la Marea Unire: participarea la evenimentele istorice ale perioadei, contribuții la edificarea și modernizarea statului român, la războiul de întregire și Marea Unire; relațiile cu ceilalți proprietari și autoritățile statului. Reformele agrare, răskoalele și alte tipuri de revoltă;
- ❖ Comunitățile din fostele sate de răzeși de la Marea Unire la evenimentele anului 1989/1990: Perioada interbelică: viața economică, participare politică; Cele trei dictaturi: Al II-lea Război Mondial, tributul de sânge, fronturi, refugieri, „frontul de acasă”; regimul comunist: colectivizări, naționalizări, etatizări, rezistență anticomunistă și represiune;
- ❖ Comunitățile din fostele sate de răzeși și revenirea la democrație.

Partea a III-a - Contribuții etnografice:

- ❖ Aspecte de toponimie populară;
- ❖ Considerații demografice de interes etnografic;
- ❖ Tipuri de așezări, curți, gospodării, locuințe, lăcașuri religioase: biserici, schituri, mănăstiri;

- ❖ Hrana, îmbrăcămintea, portul popular, portul ostășesc, arme, mijloace de transport;
- ❖ Ocupații: creșterea animalelor, lucru la pădure, agricultură, pescuit, vânatoare etc.;
- ❖ Industria sătească: mori, pive, șteze, fierăstraie;
- ❖ Meșteșuguri sătești: țesut, cusut, cojocăria, fierărit, vărărit, tâmplărie, etc.;
- ❖ Îndeletniciri dispărute.

Partea a IV-a – Aspecte de mitologie locală: legende escatologice, etiologice, mitice, istorice, religioase, legende, povești, tradiții referitoare la fondarea așezărilor, nume ale unor locuri sau patronimie, apariția unor forme de relief, unele curioase, apariția unor edificii, laice sau religioase, evenimente istorice mitizate etc.

Partea a V-a – Considerații finale asupra lucrării și despre cum ar putea fi utilizată moștenirea în prezent: prezervată, valorificată prin proiecte, promovată pentru turism specific, altele.

Considerăm că cea mai plauzibilă ipoteză și cea care se verifică prin documentele istorice despre răzeși și răzeșie este cea a descendenței din boieri încă de la descălecat. Moșiile s-au fărâmițat și vechii boieri își lucrau pământul semănând mai mult a țărani. Mănăstirile și boierii mari au rășluit din proprietățile răzeșești profitând de sprijinul unor boieri slabi sau nedrepti sau a unor mari dregători. Astfel că la reforma lui Cuza proprietățile răzeșești fuseseră puternic micșorate. În Basarabia au intervenit autoritățile ruse și au lovit în răzeșul român, în Bucovina autoritățile habsburgice prin măsuri samovolnice și prin rutenizare. De la răzeși au rămas poveștile, legendele, tradițiile, mărturiile istorice și etnografice care își vor afla locul binemeritat și în acest volum.

STUDIU INTRODUCŢIV LA ISTORIA RĂZEŞILOR

Istoria răzeşilor este una controversată în istoriografie, fiind numeroase ipoteze emise cu privire la originea lor, la momentul apariţiei lor în societatea românească, la rolul lor în marile evenimente ale perioadei medievale şi în economia Moldovei. Romantismul exaltat al veacului al XIX-lea, sămănătorismul începutului de secol al XX-lea sau influenţa ideologică marxistă a făcut ca răzeşii să apară în imagini care au ocolit de multe ori documentul istoric. Literatura a fost cea care a completat astfel de stereotipuri în care a avut un rol important şi imixtiunea politicului, mai ales în perioada comunistă.

Cronicile medievale sau documentele de cancelarie îi menţionează pe răzeşi, iar Dimitrie Cantemir este primul mare scriitor care îi descrie în lucrarea sa dedicată istoriei, geografiei şi etnografiei ţării sale. Dimitrie Cantemir aşază pe răzeşi pe treapta de jos a ierarhiei boierimii moldoveneşti: „Cei din urmă sunt răzeşii, pe care preferăm să-i numim mai degrabă ţărani liberi decât boieri”⁷. Îi consideră pe răzeşi ca fiind ultimii dintre boieri, care „locuiesc câte mai mulţi în sate

⁷ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, traducere după originalul latin de Gh. Guţu, Editura Academiei, Bucureşti, 1973, p. 281. Nicolae Bălcescu a preluat ideile lui Cantemir şi propune posterităţii mitul proprietăţii colective originare, cu mare impact în mai multe perioade ale istoriei românilor atunci când problema reformelor agrare se impunea (N. Bălcescu, *Despre starea socială a muncitorilor plugari în Principatele Române în deosebite timpuri*, în idem, *Opere*, vol. I, *Scrieri istorice, politice şi economice 1844-1847*. Ediţie critică de G. Zane şi Elena G. Zane, Editura Academiei, Bucureşti, 1974, p. 155.)

și își lucrează singuri moșiile”⁸. Aserțiunea sa despre existența unor așa-numite „republici țărănești” este însă considerată de autori mai vechi sau mai recentți ca fiind nefondată, dar au fost destui scriitori entuziasmați de o astfel de teorie, mai ales în perioada pașoptistă. Teodor Bălan, cronicar al Bucovinei sub stăpânire austriacă crede că existența unei „republici” la Câmpulungul Moldovenesc este o informație „șubredă”⁹. Istoricul contemporan Lucian-Valeriu Lefter infirmă o astfel de teorie prin cercetările sale dedicate ținutului (codrilor) Tigheciului¹⁰. Ultimul autor amintit este unul dintre principalii contributivi la realizarea acestui volum (prezentând istoria răzeșilor vasluieni) și a realizat mai multe studii dedicate stăpânilor funciari ai Evului Mediu din Moldova¹¹.

Din multitudinea de opinii emise în istoriografia românească pe care le-a cercetat, istoricul Alexandru Gonța reține ca rezonabile opiniile lui Dimitrie Cantemir (răzeșii posesori de curți care-și cultivau singuri pământurile), a lui Radu Rosetti (moștenirea de la un „moș”), ale lui Xenopol, Ghibănescu, H. Stahl, P.P. Panaitescu (coproprietari, urmași ai obștilor primitive) sau cea a lui Constantin Cihodaru (moștenitori, coproprietari în devălmășie, cu cărți domnești,

⁸ D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, p. 207.

⁹ Teodor Balan, *Din istoricul Câmpulungului Moldovenesc*, București, 1960, p. 28.

¹⁰ Lucian-Valeriu Lefter, *Stăpânirea funciară în ținutul Tigheciului. Realitate documentară și ficțiune istoriografică*, în vol. *Pro Basarabia – repere istorice și naționale*, coord. Mircea-Cristian Ghenghea și Mihai-Bogdan Atanasiu, Iași, Editura Alfa, 2007, pp. 11-18.

¹¹ Lucian-Valeriu Lefter, *Începuturile boierimii Moldovei. Document și istoriografie*, în *Familii boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, coordonator și coautor Mihai Dim. Sturdza, vol. V, București, 2008, p. 13 și urm.; L.V. Lefter, *Răzeși și legende. Imagine și document*, în „Putna, ctitorii ei și lumea lor”, Editura Magic Print, București, 2011, pp. 107-120.

apăruți după întemeiere)¹². Aceste teorii le vom prezenta și noi în acest studiu.

Literatura a creat imaginea comunităților de răzeși, țărani liberi, ca fiind baza societății și a armatei în perioada ștefaniană sau chiar anterior. Documentele din secolul al XV-lea (sau anterioare) potrivit cercetărilor istoricului Constantin Cihodaru arată inexistența obștilor de țărani liberi în societatea medievală moldovenească¹³. Radu Rosetti afla prin cercetările sale cum și când s-au născut aceste ipoteze îmbrățișate de o mare parte a istoriografiei românești. Remarca rolul romantismului pașoptist și a lui Nicolae Bălcescu: „O legendă stabilită de mai nainte, de pe vremea în care «Arhiva Românească» și «Magazinul istoric pentru Dacia» alcătuiau toată diplomația română, se menține în ciuda bunului simț și a adevărului, cu toată îndărătnicia care caracterizează unele legende. După acea legendă, încă de la întemeierea Domniei, locuitorii unui mare număr de sate erau proprietari pe pământurile lor, cari ar fi constituit niște adevărate alode. Răzășii de azi ar fi urmașii acestor mici proprietari de pe vremea lui Bogdan I. Partizanii acestei legende nu voiesc să știe nici de faptul că o mică proprietate datând din mijlocul veacului XIV s-ar fi redus la nimic prin împărțelile săvârșite de douăzeci și două de generațiuni, nici de acel că toate obștile răzășești, fără excepțiune, își trag neamul dintr-un mic număr de bătrâni, fii ai unui moș comun [...]. Și partizanii legendei nu sunt în stare să citeze măcar un singur act din care să rezulte că într-adevăr ar fi existat, pe vremea întemeierii, sate de mici proprietari, nesupuși vreunui stăpân”¹⁴.

¹² A.I. Gonța, *Satul în Moldova medievală. Instituțiile*, p. 236.

¹³ C. Cihodaru, *Câteva constatări în legătură cu proprietatea feudală și situația țărănimii din Moldova în a doua jumătate a sec. al XV-lea*, în „Studii și cercetări științifice. Istorie”, an. XII (1961), fasc. 1, p. 32.

¹⁴ Radu Rosetti, *Pământul, sătenii și stăpânii în Moldova*, Tomul I. *De la origini până la 1834*, București, 1907, p. 169.

Una dintre chestiunile care au născut diverse ipoteze, niciuna însă cu pretenția de certitudine, a fost cea a numelui. În chestiunea originii acestui cuvânt s-au emis mai multe propuneri. Diferiți autori îl derivă din cuvintele latinești *haeres* (moștenitor), *radix* (rădăcină), *radius*; din cuvântul român *rază*, din cuvântul rusesc *rezati*, a tăia, din polonezul *rycerz*, luptător călare (Nandris), din ungurescul *reszes*, coproprietar (R. Rosetti, P. Gore și I. Filiti) și, în sfârșit, din cuvântul turco-arab împrumutat prin cumani *erzesi*, tovarăși de pământ (Al. Phlippide)¹⁵.

Neagu Djuvara consideră etimologia termenului răzeș ca fiind controversată, dar nu o consideră ca fiind străină, ci aparținând fondului autohton¹⁶.

Alexandru Gonța consideră că în Țara Românească locuitorii au păstrat numele moșnean, care provine de la împărțirea pe cete de neam ale unui „moș”. În Moldova apare termenul „neamuri și răzeși”¹⁷. Nicolae Iorga consideră că termenul vine de la „rază”, răzeșii fiind copărtași la o proprietate cu o „rază de moșie”¹⁸.

Gheorghe Ghibănescu consideră că termenul este de origine slavă, răzeșii fiind coproprietari după obiceiul pământului¹⁹. Avocații Titu Călinescu și Sebastian Radovici cercetează obștea rurală prin spectrul dreptului autohton, iar

¹⁵ dr. conf. Teo-Teodor Marșalcovschi, dr.conf.univ. Lidia Pădureac, *Răzeșii în context istoric și juridic*, în „Anuarul Catedrei discipline socioumaniste 2006-2007, Chișinău, p. 46 și passim.

¹⁶ N. Djuvara, *Între Orient și Occident*, Ed. Humanitas, București, 2008, p. 246

¹⁷ A.I. Gonța, *Satul în Moldova medievală. Instituțiile*. Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 234.

¹⁸ N. Iorga, *Boierii și răzeșii în Bucovina și Basarabia*, București, 1912, passim; N. Iorga, *Constatări istorice cu privire la viața agrară a românilor*, București, 1908, pp.15-16

¹⁹ Gh. Ghibănescu, *Răzeșii și dreptul e protimisis*, în „Ioan Neculce”, fasc. 8, Iași, 1928, p. 260.